

Το αίνιγμα της Ουλρίκε Μάινχοφ

του Ιού

Ακόμα και σήμερα, είκοσι χρόνια μετά το θάνατό της στο λευκό κελί του Σταμχάιμ, η Ουλρίκε Μάινχοφ παραμένει ένα ερωτηματικό για τη γερμανική κοινωνία. Η εξέχουσα δημοσιογράφος που μετατράπηκε "ξαφνικά" σε υπ' αριθ. 1 εχθρό του γερμανικού κράτους προσφέρεται σε κάθε είδους ερμηνείες. Ο μύθος της απάνθρωπης τρομοκράτισσας δίνει τη θέση του με μεγάλη ευκολία στο μύθο της απογοητευμένης από το γάμο της μικροαστής. Και πάντα μένει απέξω το "μοντέλο Γερμανία" που όχι μόνο προκάλεσε τη δημιουργία των ένοπλων ομάδων της RAF, αλλά εξακολουθεί να τροφοδοτεί -και να αντλεί από- το μύθο της Μάινχοφ.

Μέρος Α'

Μια δημοσιογράφος στη Γερμανία του '60

Συμπληρώνονται μεθαύριο είκοσι χρόνια από τη μέρα που η Ουλρίκε Μάινχοφ βρέθηκε κρεμασμένη στο κελί της στις φυλακές του Σταμχάιμ. Ακόμα και σήμερα, οι συνθήκες του θανάτου της αφήνουν πελώρια ερωτηματικά σ' όσους δεν είναι πρόθυμοι να αποδεχθούν την επίσημη ερμηνεία της αυτοκτονίας και δεν είναι διατεθειμένοι να παραβλέψουν τις διαπιστώσεις της διεθνούς εξεταστικής επιτροπής που κατέληξε πως "ο ισχυρισμός των κρατικών αρχών ότι η Ουλρίκε Μάινχοφ έθεσε μόνη της τέρμα στη ζωή της με απαγχονισμό παραμένει αναπόδεικτος. Τα ευρήματα της εξεταστικής επιτροπής συγκλίνουν περισσότερο στο συμπέρασμα ότι η Ουλρίκε Μάινχοφ ήταν ήδη νεκρή πριν την κρεμάσουν". Οριστική απάντηση στο αίνιγμα αυτό είναι αδύνατον να δοθεί όσο περνούν τα χρόνια. Ισχύει η παρατήρηση που έκανε ο Ρολφ Πόλε τον περασμένο Ιανουάριο στο Ινστιτούτο Γκέτε της Αθήνας: "Δήλωσα το 1976 ότι η Ουλρίκε δολοφονήθηκε, και το λέω και σήμερα. Γιατί τα βασανιστήρια της απομόνωσης οδηγούν στην καταστροφή της προσωπικότητας, είναι δολοφονία, ακόμα και αν ο δολοφονούμενος κρεμαστεί τελικά μόνος του".

Μεγαλύτερο όμως αίνιγμα από το θάνατο της Μάινχοφ παραμένει η ίδια η ζωή της. Εχουν επιστρατευθεί αναλυτές προερχόμενοι από κάθε λογής ειδικότητες (ιστορικοί, κοινωνιολόγοι, δημοσιογράφοι αλλά ακόμα και ψυχολογικοί) για να δώσουν μια πειστική ερμηνεία στο δήθεν ανεξήγητο: πώς η επιτυχημένη τριανταπεντάχρονη δημοσιογράφος εγκατέλειψε την καριέρα και τις κόρες της για πέρασε στην παρανομία και μετατράπηκε στον "υπ. αριθμ. 1 κίνδυνο" για το γερμανικό κράτος. Η απάντηση έχει δοθεί πολύ νωρίς. Ήδη την ίδια χρονιά του θανάτου της Μάινχοφ κυκλοφορούσε στη Γερμανία το βιβλίο του Πέτερ Μπρίκνερ "Η Ουλρίκε Μαρίε Μάινχοφ και η κατάσταση στη Γερμανία". Παρακολουθώντας τα ίδια τα κείμενα της Μάινχοφ στο περιοδικό "Κονκρέτ" μέχρι τις πρώτες διακηρύξεις της RAF, ο γερμανός συγγραφέας ανατέμνει τη μεταπολεμική ιστορία της χώρας του και αντιστρέφει το ερώτημα. Στόχος του δεν είναι να ερμηνεύσει μια ατομική στάση μέσω της περιγραφής των κοινωνικών μετασχηματισμών, αλλά το αντίθετο: Παίρνοντας αφορμή από τα κείμενα περιγράφει την ιστορική εξέλιξη του γερμανικού κράτους.

Στις αρχές της δεκαετίας του 60, τα κείμενα της Μάινχοφ στο περιοδικό "Κονκρέτ" του Αμβούργου δίνουν σημαντικές πληροφορίες στους αριστερούς αναγνώστες για τη δραστηριότητα των παλιών ναζιστών σε υπεύθυνες θέσεις του κρατικού μηχανισμού και στα κόμματα της Γερμανίας. Από τότε ξεχωρίζει η ιδιαίτερη γραφή και τα στέρεα επιχειρήματα. Το "Κονκρέτ" είναι ακόμα μια πολιτική-πολιτιστική επιθεώρηση με μικρή κυκλοφορία. Παρά το γεγονός ότι είναι ημιεπίσημο όργανο του παράνομου γερμανικού κομμουνιστικού κόμματος (KPD), το περιοδικό κρατά μια στάση ανεξάρτητη, γεγονός που

εκφράζεται κατά τη σινοσοβιετική διαμάχη και τα πρώτα σκιρτήματα της άνοιξης της Πράγας. Το KPD αποσύρει τελικά την υποστήριξή του και το περιοδικό κινδυνεύει να κλείσει. Η Μάινχοφ υποστηρίζει τη μετατροπή του σε δελτίο πολιτικής πληροφόρησης. Ο εκδότης (και σύζυγός της εκείνη την περίοδο) Κλάους Ράινερ Ρελ προκρίνει ένα μαζικό πολιτικό εικονογραφημένο έντυπο. Το τελικό νόθο αποτέλεσμα αφήνει και τους δυο δυσαρεστημένους. Υπάρχει η πολιτική πληροφόρηση, αλλά και η προβολή "μαζικών" θεμάτων, όπως 'το σεξ στο σχολείο' ή 'το σεξ στα κόμματα' ή 'το σεξ στην Αν. Γερμανία'. Η θεματολογία αυτή, σε αντίθεση με την αντίστοιχη των λαϊκών φύλλων, έχει στόχο να λειτουργήσει απελευθερωτικά σε μια πουριτανική και υποκριτική κοινωνία. Οι "νομοταγείς πολίτες" ξεσηκώνονται: 6.000 κάτοικοι του Σβάμπαχ ζητούν να περιοριστεί η κυκλοφορία του περιοδικού. Η εκστρατεία τους έχει το αντίθετο αποτέλεσμα. Όλη η φιλελεύθερη διανοήση και ο τύπος (μέχρι το περιοδικό "Στερν" και την τηλεοπτική εκπομπή "Πανοράμα") καταδικάζουν την απόπειρα λογοκρισίας. Το "Κονκρέτ" φτάνει το Σεπτέμβριο του 1965 τα 100.000 φύλλα.

Σ' ολόκληρο αυτό το διάστημα, με τα άρθρα της η Μάινχοφ επιχειρεί να "αποκαλύψει" προς τους αναγνώστες τα ψέματα του κυρίαρχου τύπου. Είναι η περίοδος της ανάπτυξης του φοιτητικού κινήματος στη δυτική Ευρώπη. "Η Μάινχοφ παρέμεινε στα στερεότυπα της παραδοσιακής αριστεράς", μας λέει ο Ρολφ Πόλε. "Πίστευε ότι οι μάζες δεν έχουν συνείδηση της καταπίεσης και της εκμετάλλευσης και φρόντιζε η ίδια να καλύψει το κενό. Δεν συμμερίστηκε το δικό μας αίτημα για επαναστατικοποίηση της καθημερινής ζωής". Μικρό δείγμα από την κριτική που άσκησε στα μέλη της "Κομμούνας 1" του Βερολίνου που υποδέχθηκαν τον αμερικάνο αντιπρόεδρο Χιούμπερτ Χάμφρεϊ όχι με μολότοφ αλλά με τουρτοπόλεμο: "Δεν ήταν προετοιμασμένοι για την ξαφνική δημοσιότητα και δεν εκμεταλλεύθηκαν την ευκαιρία να εξηγήσουν τη δράση τους στην τηλεόραση και τον τύπο. Αντί να απαντήσουν στα ερωτήματα του τύπου με αλήθειες για το Βιετνάμ, με στοιχεία, αριθμούς και πολιτική, αυτοί μιλούσαν για τον εαυτό τους." ('Κονκρέτ', τ. 5, 1967)

Στο κέντρο της συζήτησης της εξεγερμένης νεολαίας της Δύσης το πρόβλημα της βίας. "Το αντιαυταρχικό κίνημα υποστήριζε ότι δεν πρέπει να καταφεύγουμε στη βία παρά μόνο για λόγους άμυνας. Η RAF, όπως το λέει και το όνομά της υποστήριζε ότι η 'επαναστατική' βία δίνει τη λύση απέναντι στην κρατική βία. Πρόκειται δηλαδή για ένα είδος αριστερού милитарισμού", παρατηρεί ο κ. Πόλε. Η Μάινχοφ έρχεται πρώτη φορά αντιμέτωπη με την κρατική βία στις διαδηλώσεις των αρχών του 1968 κατά του εκδοτικού συγκροτήματος Σπρίνγκερ. Μετά την απόπειρα δολοφονίας του Ρούντι Ντούτσκε, τον Απρίλιο του 1968, φαίνεται αποφασισμένη: "Οι σφαίρες που ρίχτηκαν στον Ρούντι έβαλαν τέλος στο όνειρο της μη βίας. Οποιος δεν οπλίζεται πεθαίνει. Οποιος δεν πεθαίνει, είναι θαμμένος ζωντανός: στις φυλακές, στα αναμορφωτήρια, στις τρύπες (τις πόλεις-δορυφόρους), στις απαίσιες πέτρες των μοντέρνων κτιρίων, στους παιδικούς κήπους και τα σχολεία, στις πλήρως εξοπλισμένες μοντέρνες κουζίνες, στις κρεβατοκάμαρες-παλάτια".

Η πρώτη επίσημη συνηγορία της σε πράξεις βίας περιλαμβάνεται στο άρθρο "Εμπρησμοί καταστημάτων" με αφορμή τη δίκη του Μπάαντερ και της Ενσλιν για τον εμπρησμό στη Φρανκφούρτη: "Ο νόμος που παραβιάζεται εδώ με τον εμπρησμό δεν προστατεύει τους ανθρώπους αλλά την περιουσία. Το προοδευτικό στοιχείο σε έναν εμπρησμό καταστήματος δεν εντοπίζεται στην καταστροφή των εμπορευμάτων, έγκειται στην εγκληματικότητα της πράξης, δηλαδή στο γεγονός ότι παραβιάζεται ο νόμος". ('Κονκρέτ', τ. 14, 1968)

Μετά τη συμμετοχή της στην ένοπλη απελευθέρωση του Μπάαντερ και το οριστικό πέρασμα στην παρανομία, η Μάινχοφ θα αποκηρύξει ορθά κοφτά όλο το συγγραφικό της έργο: "το γράψιμο είναι σκατά". Όμως ακόμα και μέσα απ' τη φυλακή, θα μας προσφέρει ένα απ' τα σημαντικότερα κείμενά της. Την περιγραφή του λευκού κελιού: "Το αίσθημα ότι το κελί ταξιδεύει. Ξυπνάς, ανοίγεις τα μάτια σου: το κελί ταξιδεύει. Το απόγευμα, μόλις μπει μια ηλιαχτίδα, ξαφνικά το κελί σταματά. Δεν μπορείς να αποβάλεις αυτό το αίσθημα

ότι ταξιδεύεις." (16.6.72 - 9.2.73)

Η κατασκευή ενός μύθου

Τι είναι εκείνο που μπορεί να οδηγήσει μια γυναίκα νέα, πετυχημένη και μητέρα δύο ανήλικων παιδιών στην παρανομία και την ένοπλη δράση; Σπανίως η συμπεριφορά ενός ατόμου έχει δώσει τροφή σε τόσες αναλύσεις και έχει δεχθεί τόσες ερμηνείες όσες προκάλεσε διεθνώς η περίπτωση της Ουλρίκε Μάινχοφ. Από τους "ειδικούς" επιστήμονες και τους αναλυτές των μίντια έως τις ίδιες της τις κόρες, πάμπολλοι είναι εκείνοι που επί μία εικοσαετία επιχειρούν να φωτίσουν τα κίνητρα των επιλογών της Μάινχοφ, προτείνοντας στερεότυπες αναγνώσεις, οι οποίες συνήθως μαρτυρούν τη δική τους αμηχανία απέναντι στο "πρόβλημα" και ελάχιστα προωθούν μια ουσιαστική προσέγγισή του. Ο λόγος είναι απλός: Καθώς μέσω της Μάινχοφ έμελλε να συγκροτηθεί ο σύγχρονος μύθος της κουμπουροφόρας τρομοκράτισσας, η γερμανίδα δημοσιογράφος υπήρξε το προσφιλέσ αντικείμενο μιας επιστημονίζουσας δημοσιογραφίας και μιας εκλαϊκευτικής επιστήμης που βάλθηκαν από κοινού να ανακαλύψουν στο πρόσωπό της τους λόγους που ωθούν τις γυναίκες στα άκρα. Και έχει ενδιαφέρον ότι ο μύθος κατασκευάστηκε σε μεγάλο βαθμό εκ των υστέρων, όταν η ίδια η Μάινχοφ βρισκόταν ήδη στη φυλακή και στο προσκήνιο είχε ήδη εμφανιστεί η νέα γενιά γυναικών της RAF. Η ανάγκη να εξηγηθεί η μεγάλη συμμετοχή γυναικών στις ένοπλες οργανώσεις έθετε τότε σε πρώτο πλάνο το ερμηνευτικό σχήμα του φύλου: οι γυναίκες που επέλεξαν τη βία πρόδιδαν το φύλο τους ακολουθώντας τα ίχνη της πρώτης διδάξασας που σάπιζε ήδη στο λευκό κελί της.

Από τα μέσα λοιπόν της δεκαετίας του '70, η προδοσία του φύλου υπήρξε το βασικό ερμηνευτικό κλειδί εκείνων που δοκίμασαν να αναλύσουν τη συμμετοχή της Μάινχοφ (και των μεταγενέστερων γυναικών) στη RAF. Ένα χρόνο μετά το θάνατό της, το Σπίγκελ παρουσίασε το 1977 τις απόψεις "εμπειρογνομώνων" (εγκληματολόγων, ψυχολόγων και κοινωνιολόγων) για την αθρόα συμμετοχή γυναικών στις ένοπλες οργανώσεις και υπογράμμισε ότι αιτία του κακού υπήρξε η απόφαση της Μάινχοφ να "διακόψει τους δεσμούς της με τη θηλυκότητα". Η απόφαση αντλούσε την εγκυρότητά της από μια κουβέντα που είχε πει κάποτε η ίδια, σύμφωνα με την οποία πρέπει επιτέλους να καταργηθεί η διάκριση του λαού σε άντρες και γυναίκες. Ιδιότυπη, είναι αλήθεια, ερμηνεία μιας μάλλον αναμενόμενης επισήμανσης. Δεν είναι βέβαια η μόνη. Προκειμένου να γίνει κατανοητό ένα οδοιπορικό ζωής αλλιώς από τα άλλα, η ζωή της Μάινχοφ επρόκειτο να τεμαχιστεί σε επιμέρους επεισόδια που -υποτίθεται ότι- συγκροτούν τους λόγους που την οδήγησαν στην προδοσία του γυναικείου φύλου μετατρέποντάς την σε αιμοβόρο -οπότε αρσενικό;- τέρας. Έτσι, στην ψυχολογίζουσα ανάγνωση θραυσμάτων μιας κατά τα πάντα κοινότοπης ζωής ανατέθηκε η εξήγηση του ανεξήγητου: η Μάινχοφ κατέληξε το πρότυπο της τρομοκράτισσας γιατί η μητέρα της είχε απατήσει τον πατέρα της, γιατί ο πατέρας της πέθανε νωρίς από καρκίνο, γιατί την ανέθρεψε μια θρησκόληπτη θετή μητέρα, γιατί η ίδια ονειρευόταν να γίνει καλόγρια, γιατί ήταν κυκλοθυμική, γιατί είχε ενοχές που ήταν αστή και μορφωμένη, γιατί...

Μέσα από τις -συχνά αντιφατικές- αυτές αναγνώσεις, όπου την ίδια στιγμή παρουσιάζεται ως πρότυπο της ανεξαρτησίας και ως προσωποποίηση της υποταγής στον άντρα-αφέντη (τον Μπάαντερ), η Μάινχοφ αντιμετωπίστηκε συχνά ως η ακραία εκδοχή της απελευθερωμένης γυναίκας, ως το σύμβολο ενός μίσανδρου φεμινισμού ικανού να καταφύγει στα όπλα κατά της ανδροκρατίας. Καθώς τον καιρό που κατασκευαζόταν ο μύθος της παραδειγματικής τρομοκράτισσας ο φεμινισμός βρισκόταν συνεχώς στην επικαιρότητα, οι συνειρμοί δεν ήταν δύσκολοι. Η προδοσία του φύλου (δηλαδή του ρόλου) προσέγγιζε στα μυαλά των αναλυτών τις δύο κατηγορίες γυναικών -τις "χειραφετημένες" και τις "τρομοκράτισσες"- μετατρέποντάς τες σε θύματα μιας ειδικής, "φεμινιστικής",

νεύρωσης που ωθεί τις γυναίκες στη διεκδίκηση των ανδρικών οχυρών. "Η γυναικεία τρομοκρατία είναι η ακραία μορφή του κινήματος της απελευθέρωσης των γυναικών. Πρόκειται για σύνδρομο που κάνει τις γυναίκες να θεωρούν ότι χειραφετούνται μόνον όταν βρεθούν με ένα όπλο στο χέρι", δήλωνε ο αμερικανός ψυχαναλυτής Φρίντριχ Χάκερ στο Νιούσγουικ (26.5.75), σε άρθρο αφιερωμένο στη ζωή της Μάινχοφ με τίτλο "Μια πραγματικά χειραφετημένη γυναίκα". "Μήπως βρισκόμαστε μπροστά σε μια υπερβολική δόση χειραφέτησης;", θα αναρωτηθεί το '77 το Σπίγκελ, ενώ το 1981 το ίδιο περιοδικό θα επανέλθει στο θέμα της Μάινχοφ και των επιγόνων της με δηλώσεις του τέως διευθυντή των Υπηρεσιών Ασφαλείας Γκίντερ Νόλαν: "Πρόκειται για τις συνέπειες της γυναικείας απελευθέρωσης".

Η προσωπική της νέυρωση οδήγησε τη Μάινχοφ στην πολιτική δραστηριότητα ή η πολιτική την οδήγησε στη νέυρωση; Από το αφελές δίλημμα δεν θα ξέφευγαν ούτε οι ίδιες της οι κόρες: "Αν η μητέρα μου είχε ασχοληθεί με τα προσωπικά της προβλήματα χωρίς να σκεφθεί την πολιτική, όλα ίσως εξελίσσονταν διαφορετικά", έγραφε πέρσι στο Σπίγκελ η κόρη της Μπετίνε Ρελ.

Η πορεία προς το λευκό κελί :

- * Η Ουλρίκε Μάινχοφ γεννήθηκε στις 7.10.1934 στο Ολντενμπουργκ.
- * Το 1939 πέθανε ο πατέρας της και το 1948 η μητέρα της. Την επιμέλειά της αναλαμβάνει η καθηγήτρια ιστορίας Ρενάτε Ρίμεκ.
- * Σπούδασε φιλοσοφία, παιδαγωγική, κοινωνιολογία και γερμανική φιλολογία στο Μάρμπουργκ, το Μίνστερ και το Αμβούργο.
- * Συμμετέχει στο αντιπυρηνικό κίνημα του 1958/59. Από το 1959 ως το 1969 συνεργάζεται με το περιοδικό "Κονκρέτ" του Αμβούργου. Από το 1962 ως το 1964 είναι αρχισυντάκτρια του περιοδικού.
- * Τον Δεκέμβριο του 1961 παντρεύεται με τον Κλάους Ράινερ Ρέλ, εκδότη του "Κονκρέτ". Από το γάμο αυτό γεννιούνται οι δίδυμες Μπετίννα και Ρεγγίνε.
- * Τον Μάρτιο του 1968 το ζευγάρι χωρίζει. Η Μάινχοφ μετακομίζει από το Αμβούργο στο Βερολίνο. Δουλεύει ως ελεύθερη δημοσιογράφος στον Τύπο και το ραδιόφωνο και διδάσκει στο Ελεύθερο Πανεπιστήμιο.
- * Το Φεβρουάριο του 1970 φιλοξενεί στο σπίτι της τον Μπάαντερ και την Ενσλιν που κρύβονται μετά την καταδίκη τους σε τρία χρόνια φυλακή για τον εμπρησμό ενός πολυκαταστήματος. Είχαν εκτίσει τους 14 μήνες και έλπιζαν - μάταια- σε ευνοϊκή κατάληξη της έφεσής τους. Τον ίδιο μήνα αρχίζει να γυρίζει την ταινία "Μπαμπούλε", με θέμα τις συνθήκες ζωής σε ένα άσυλο κοριτσιών.
- * Στις 4.4.1970 ο Μπάαντερ συλλαμβάνεται σε αστυνομικό μπλόκο. Στις 14. 5 η Μάινχοφ συμμετέχει στην επιτυχημένη απόδρασή του. Ενας φύλακας σκοτώνεται. Η Μάινχοφ περνά στην παρανομία.
- * Τον Αύγουστο του 1970 ιδρύεται η RAF (Rote Armee Fraktion, Τμήμα του Κόκκινου Στρατού). Ακολουθούν επιθέσεις σε νατοϊκούς στόχους και τράπεζες.
- * Στις 17 Ιουνίου 1972 η Μάινχοφ συλλαμβάνεται στο Ανόβερο.
- * Φυλακίζεται κάτω από ιδιαίτερα σκληρές συνθήκες στο Οσεντορφ της Κολωνίας. Η απόλυτη απομόνωση.
- * Μετά απεργία πείνας, τον Ιανουάριο του 1973, μεταφέρεται σε άλλη πτέρυγα της φυλακής. Η απομόνωση διατηρείται. Ακολουθούν και άλλες απεργίες, χωρίς αποτέλεσμα. Το 1974 μεταφέρεται στα "λευκά κελιά" του Σταμχάιμ.
- * Στις 21.5.1975 ξεκινά η δίκη των ηγετών της RAF. Έχουν ήδη ψηφιστεί ειδικοί έκτακτοι νόμοι.
- * Τον Σεπτέμβριο του 1975 ειδικοί γιατροί κρίνουν τους κατηγορούμενους ανίκανους να

παρακολουθήσουν τη διαδικασία. Η δίκη συνεχίζεται χωρίς την παρουσία τους.

* Στις 9. 5.1976 η Μάινχοφ βρίσκεται απαγχονισμένη στο κελί της.

Μέρος Β'

Το κυνήγι του εγκληματία

Η τηλεοπτική εκπομπή "Εκκρεμείς υποθέσεις" είναι μία χονδροειδής μαζική απάτη. Μια φορά το μήνα, Παρασκευή βράδυ, μερικά εκατομμύρια γερμανοί και αυστριακοί τηλεθεατές ξεκινούν για το κυνήγι του εγκληματία/ βοηθούν την αστυνομία να ανακαλύψει ανθρώπους εναντίον των οποίων εκκρεμεί ένταλμα σύλληψης. (...) Η απάτη είναι διπλή: Κατά πρώτον μεταδίδεται στον κόσμο η εντύπωση -γι' αυτό, λέει ο παρουσιαστής της Εντουαρντ Τσίμερμαν, είναι τόσο αγαπητή η εκπομπή- ότι εδώ συμβαίνει πραγματικά κάτι, εδώ δεν λέγονται μόνον κουβέντες, εδώ το νταραβέρι είναι πραγματικό. Κατά δεύτερον, οι άνθρωποι πείθονται ότι έχουν ενεργό ρόλο στα δρώμενα, ακριβώς γιατί επιτρέπεται να συμμετάσχουν και γιατί αυτό που συμβαίνει ταυτίζεται με το προσωπικό τους συμφέρον. Ο απατεώνας που καταφέρνουμε σήμερα να βάλουμε όλοι μαζί στο χέρι δεν θα μπορέσει αύριο να μας βλάψει. Η απάτη έγκειται στο ότι στην πραγματικότητα δεν συμβαίνει τίποτε και ότι ο απατεώνας, ο δολοφόνος και ο κλέφτης που παρουσιάζεται, κατά πάσαν πιθανότητα -πιθανότητα που αγγίζει τη βεβαιότητα- δεν πρόκειται να είναι εκείνος που αύριο θα με καθαρίσει. Από τα 45 άτομα που αναζητήθηκαν μέσω της εκπομπής συνελήφθησαν σε διάστημα ενός χρόνου τα 30. Τριάντα από τα χιλιάδες που κυκλοφορούν ελεύθερα. Ετσι δεν θα έπρεπε να γίνεται λόγος για καταπολέμηση της εγκληματικότητας, όπως ισχυρίζεται η εκπομπή. (...) Πώς λοιπόν υποκύπτει ο κόσμος στη μαγεία;

Ας ξεκινήσουμε από την ομολογία του Τσίμερμαν, από εκείνα που είπε ο ίδιος στην επετειακή δέκατη εκπομπή του για το τι θέλει, για το ποια είναι κατά τη δική του αντίληψη η αντικειμενική λειτουργία τούτης της εκπομπής. Εδώ γίνονται πράγματα, είπε, εδώ συμβαίνει επιτέλους κάτι. Και ακόμη: Αν δεν καταφέρουμε να φρενάσουμε την όλο και μεγαλύτερη εγκληματικότητα, τότε υπάρχει ο κίνδυνος να εμφανιστεί και πάλι ένας ισχυρός άνδρας - όπως τότε. Τέλος, θα έπρεπε να σκεφτούμε και τα θύματα, τους κλεμμένους, τις βιασμένες, άνθρωποι είναι κι αυτοί.

Βέβαια πράγματα δεν συμβαίνουν, και η αυτενέργεια της μάζας των τηλεθεατών είναι απολύτως ανύπαρκτη. Ωστόσο η πρόταση της εκπομπής πρέπει να ανταποκρίνεται στην ανάγκη πολλών να βγουν για μια φορά από το ρόλο του εντολοδόχου στη δουλειά και του καταναλωτή στην ιδιωτική ζωή, να βγουν από τη μόνιμη αδυναμία που τους μετατρέπει σε μπαλάκι των άλλων, σε αντικείμενα ξένων συμφερόντων και όχι σε υποκείμενα της ίδιας τους της ζωής. (...)

Οι Γερμανοί βαρέθηκαν -όπως ξέρουμε- την πολιτική, μόνο ως εθνικοσοσιαλιστική μπορούν πλέον να φανταστούν την πολιτική στράτευση. Ερχεται λοιπόν ο κύριος Τσίμερμαν και τους λέει, πρέπει να βοηθήσετε στην καταπολέμηση της εγκληματικότητας, αλλιώς θα έρθει ένας νέος Χίτλερ και θα το κάνει εκείνος στη θέση σας. Με άλλα λόγια, ο Χίτλερ ήταν κι αυτός ένας διώκτης της εγκληματικότητας, βέβαια ξεπέρασε τα όρια, γι' αυτό κι εμείς θα προλάβουμε τον επόμενο και θα καθαρίσουμε μόνοι μας το κράτος, κάθε ένας από εμάς κι ένας ισχυρός άντρας. Ετσι θα διασωθεί και η αίσθηση του μεγαλείου που προσέφερε στους Γερμανούς ο Χίτλερ. (...)

Τα θύματα, τέλος, οι κλεμμένοι, οι βιασμένες, είναι κι αυτοί άνθρωποι, ισχυρίζεται ο Τσίμερμαν. Αξιοπεριέργη διαπίστωση, καθώς κανείς δεν την έχει ποτέ αμφισβητήσει. Ακόμη πιο αξιοπεριέργη μάλιστα, καθώς συνδυάζεται με την απειλή του ισχυρού άνδρα, για

τα θύματα του οποίου δεν λέγεται εδώ κουβέντα. Εδώ εξάλλου δεν αναζητούνται εγκληματίες πολέμου και ναζί.(...) Ο Τσίμερμαν προτείνει στους θεατές του να ταυτιστούν με τα θύματα απατεώνων, βιαστών, διαρρηκτών και πλαστογράφων. (...)

Ξέρουμε ότι εμείς οι Γερμανοί έχουμε περισσότερες δυσκολίες από άλλους με την καταπιεσμένη μας επιθετικότητα, γιατί εκείνους που πρέπει να μισούμε, αυτούς που καταπιέζουν και καταπίεσαν την επιθετικότητά μας - προϊστάμενους, γονείς, αυτούς εκεί πάνω- δεν επιτρέπεται να τους μισήσουμε. Μισήσαμε τους Εβραίους και τους κομμουνιστές. Με τους Εβραίους δεν γίνεται πια, με τους κομμουνιστές -όπως φαίνεται- δεν τραβάει και πολύ, με τους φοιτητές μάς το απαγορεύει η κατ' επίφασιν δημοκρατία. Ο Τσίμερμαν μας προτείνει τους εγκληματίες. Τους αναγορεύει σε αποδιοπομπαίο τράγο της γερμανικής ιστορίας - γι' αυτό ήρθε ο Χίτλερ-, τους μετατρέπει σε αποδιοπομπαίο τράγο του παρόντος μας, εναντίον του οποίου μπορεί να εκλυθεί η πολιτική δυσφορία - έτσι, ώστε να μην έρθει κάποιος νέος Χίτλερ. (...)

Αλλά τι ξέρουν ο κύριος Τσίμερμαν και οι θεατές του για τις αιτίες της εγκληματικότητας; Τι ξέρουν ο κύριος Τσίμερμαν και οι θεατές του για τις ολέθριες συνθήκες του γερμανικού σωφρονιστικού συστήματος; Προφανώς τίποτε. Έτσι μπορούν να δαιμονοποιούν τους μικρούς και μεγάλους παραβάτες του νόμου των οποίων οι πράξεις είναι απλά πταίσματα, αν συγκριθούν με τα εγκλήματα του εθνικοσοσιαλισμού. (...)

ULRIKE MEINHOF

Από άρθρο της στο "Konkret", τεύχος 17, 1968.

ΟΙ ΜΕΝ ΚΑΙ ΟΙ ΔΕ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ: "Δεν αυτοκτονούν οι ιδεολόγοι μαχητές -αγωνιστές που έχουν ιδανικά, ανεξάρτητα αν έχουν δίκιο ή όχι στις αρχές τους, ούτε και στις πιο σκληρές περιστάσεις φρικώδους διαβιώσεώς τους. Και οι τρεις δολοφονημένοι Αντρέας Μπάαντερ, Γκούντρουν Ενσλιν και Γιαν Καρλ Ράσπε έχουν αποδείξει με την αυστηρή και σκληρή στάση τους μέσα στη φυλακή, υπομονή και ψυχική καρτερία και ότι δεν ήσαν από πάστα ανθρώπων αδυνάτου χαρακτήρος που χάνουν το ηθικό τους σε αντιξοότητες, οι οποίες αντιξοότητες, αντίθετα, χαλυβδώνουν τον αγωνιστικό χαρακτήρα.

Είναι απορίας άξιο πώς συνέβη η ταυτόχρονη αυτοκτονία τριών ανθρώπων φυλακισμένων που μέσα στα κελιά τους δεν μπορεί να υπάρχει ούτε καρφίτσα, όχι πιστόλια και συρμάτινα καλώδια. Κι είναι γνωστά τα φρικαλέα λευκά κελιά του Σταμχάιμ της Στουτγάρδης και η μέσα σ' αυτά διαβίωση.

Όσο για τους `διεθνώς ανεγνωρισμένους εμπειρογνώμονες' που επικαλείται (η πρεσβεία της Δυτ. Γερμανίας), καλύτερα να μην μιλάν γι' αυτούς όταν θέλουν να συγκαλύψουν ένα έγκλημα. Υπάρχουν παντού `Καψάσκηδες' και διεθνούς μάλιστα φήμης. Μ' ένα λόγο, εγώ δεν πείθομαι, όπως δεν έχω πεισθεί και για την `αυτοκτονία' της Μάινχοφ." (Απόσπασμα από δήλωση του τότε προέδρου του ΔΣΑ, 22.10.1977)

ΡΟΛΦ ΠΟΛΕ: "Την εποχή που γνώρισα την Ουλρίκε, εκείνη είχε στραφεί προς τον γυναικείο έρωτα. Ίσως για λόγους παρόμοιους με εκείνους που έκαναν εμένα να στραφώ προς τον αντρικό έρωτα. Και οι δυο μεγαλώσαμε στις δεκαετίες του 40 και του 50, σε μια πατριαρχική, πουριτανική, μετά-φασιστική κοινωνία, με τους αντίστοιχους ρόλους των φύλων. Και τα παιδικά χρόνια αφήνουν τη σφραγίδα τους πάνω σε όλη τη ζωή. Έτσι, ίσως οι συνθήκες αυτές να μας έκαναν ανίκανους να φτιάξουμε ελεύθερες και ισορροπημένες ερωτικές σχέσεις με το άλλο φύλο, όπως τότε τις επιδιώκαμε.

Η αντίδραση της ομάδας σε αυτή την εξέλιξη της Ουλρίκε, της φίλης της και τη δική μου ήταν χαρακτηριστική. Το θέμα συζητήθηκε κατά κάποιον τρόπο πίσω από τις πλάτες μας

και μας δόθηκε με περιφρόνηση η εντολή να μείνουμε και οι τρεις σ' ένα κοινό διαμέρισμα. Επικρατούσαν δηλαδή οι παραδοσιακές προκαταλήψεις εναντίον του ομοφυλόφιλου έρωτα που ζουν και βασιλεύουν ακόμα στις μέρες μας στη χώρα του Μεγάλου Αλεξάνδρου και της Σαπφούς."

ΠΕΤΕΡ ΜΠΡΙΚΝΕΡ: "Δεν είμαι σε θέση να γνωρίζω πώς κατέληξε η Ουλρίκε Μάινχοφ στη σκέψη ότι `στη συνείδηση του λαού η RAF έγινε κατανοητή ως αυτό που είναι: η πράξη, το αποτέλεσμα που προκύπτει λογικά και διαλεκτικά από την κατάσταση'. Χρησιμοποιεί τη λέξη 'λαός' με μια έννοια που αποκλείει τον πραγματικό λαό από το 'λαό'."

ΜΠΕΤΙΝΑ ΡΕΛ: Η 33χρονη κόρη της Μάινχοφ εκμυστηρεύεται στο περιοδικό 'Σπίγκελ' (τ. 29, 1985): "Θυμάμαι που όταν είμαστε μικρές τα παιδιά έπαιζαν στο δρόμο το παιχνίδι 'η συμμορία Μπάντερ-Μάινχοφ'. Μιλούσαν για τον Αντρέας Μπάντερ και την Ουλρίκε Μάινχοφ λές και επρόκειτο για κάποιους μανιακούς εγκληματίες που πυροβολούσαν συνέχεια με τα πιστόλια τους. Από τότε ένιωθα την πιεστική ανάγκη να τους εξηγήσω ότι τα πράγματα δεν ήταν έτσι. Οτι η Ουλρίκε Μάινχοφ υπήρξε μια απολύτως φυσιολογική μητέρα που ψήναμε μαζί πίτσα. Αλλά ήταν ισχυρότερη η αίσθηση ότι θα ήταν ανώφελο".

ΚΛΑΟΥΣ ΡΑΙΝΕΡ ΡΕΛ: Σύζυγος της Μάινχοφ το διάστημα 1961-68 και στέλεχος του παράνομου κομμουνιστικού κόμματος, ο Ρελ θυμάται τις επαφές τους με διανοούμενους της αριστεράς στις αρχές του '60: "Συναντιόμαστε στις ιδιωτικές βίλες τους, γεμάτες από παλιά έπιπλα και αναμνήσεις από τον ισπανικό εμφύλιο και πίναμε την καλή τους βότκα και το ωραίο τους ούισκι. Τσακωνόμαστε για το σταλινισμό και ενθουσιαζόμαστε μαζί τους για τον αληθινό κομμουνισμό που κάποτε θα θριάμβευε σε πείσμα των γραφειοκρατών. Αυτές τις επισκέψεις δεν τις καλόβλεπε το `κόμμα' μας, αλλά δεν μπορούσε να κάνει τίποτα, γιατί κι εκείνοι σύντροφοι ήταν."

ΟΥΛΡΙΚΕ ΧΑΝΑ ΜΑΙΝΧΟΦ: Γερμανίδα γλωσσολόγος που διδάσκει στο Πανεπιστήμιο του Σάσεξ. Όταν το 1977 παντρεύτηκε και της δόθηκε η δυνατότητα να αλλάξει το όνομά της με το όνομα του συζύγου της ώστε να γλιτώσει από την επικίνδυνη συνωνυμία, η άρνησή της ("για φεμινιστικούς λόγους", όπως εξηγεί η ίδια), θεωρήθηκε από τις γερμανικές αρχές ως σαφής απόδειξη των "φιλοτρομοκρατικών" της συμπαθειών.

ΓΚΟΥΣΤΑΒ ΧΑΙΝΕΜΑΝ: Ο πρώην πρόεδρος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας είχε το θάρρος το φθινόπωρο του 1974 να απευθύνει δημόσια έκκληση στη φυλακισμένη Μάινχοφ ζητώντας της να διακόψει την απεργία πείνας που την έφερε στο κατώφλι του θανάτου. Η πρόταση όμως συνοδευόταν από το γνωστό κλισέ ότι "η απεργία δεν σας απαλλάσσει από το καθήκον να δώσετε λόγο στη δικαιοσύνη". Η Μάινχοφ απάντησε ότι "μετά μια απομόνωση που διαρκεί επί χρόνια, μετά τρεις μήνες απεργία πείνας, μετά την υποχρεωτική σίτιση που συνιστά το πιο ωμό βασανιστήριο, μετά την εκτέλεση του Χόλγκερ Μάινς από την `Ομάδα Ασφαλείας' της Βόννης, μετά όλα αυτά, θα ήταν κυνική προσβολή εναντίον μας να φανταστεί κανείς ότι θα αρκεστούμε σε ορισμένες τροποποιήσεις του ειδικού καθεστώτος κράτησής μας". Η Μάινχοφ πρότεινε στον Χάινεμαν μια δεκαπεντάλεπτη συνάντηση που όμως εκείνος απέκλεισε κατηγορηματικά.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΟΤΣΗΣ: Από τον επίλογο του κειμένου του "Η Μάινχοφ νεκρή στα 'λευκά κελιά'" που δημοσιεύτηκε στις 16 Μαΐου 1976: "Ουλρίκε Μάινχοφ: η 'καλλιεργημένη αστή' που βρήκε στην επανάσταση την ανθρωπιά της. Και το θάνατο...". ("Σε μαύρο φόντο. Εφημεριδογραφήματα", Στοχαστής, σ. 184). Ο Γιώργος Βότσης, ο Μανόλης Γλέζος και ο Παναγιώτης Κανελλάκης ήταν οι τρεις Έλληνες που παρακολούθησαν την κηδεία των

Μπάαντερ, Ενσλιν και Ράσπε τον Οκτώβριο του '77 στη Στουτγάρδη.

ΔΙΑΒΑΣΤΕ

Peter Brückner "Ulrike Marie Meinhof und die deutschen Verhältnisse" (Wagenbach, Βερολίνο 1976). Ο θεωρητικός του αντιαυταρχικού κινήματος στη Γερμανία αναλύει "τη γερμανική κατάσταση" μέσα από τα κείμενα της Μάινχοφ.

Ρολφ Πόλε "Για τη Γερμανία της τρομοκρατίας" (Το Ποντίκι, 16.2.1996). Η ομιλία στο ινστιτούτο Γκέτε της Αθήνας του γνωστού νομικού-δημοσιογράφου που υπήρξε ο μόνος ο οποίος καταδικάστηκε με κύρια κατηγορία ότι συμμετείχε στη "συμμορία Μπάαντερ-Μάινχοφ".

Mario Krebs "Ulrike Meinhof" (εκδ. Rowohlt, Αμβούργο 1988). Εκτενής βιογραφία με σεβασμό στις πηγές.

Ulrike Marie Meinhof "Die Würde des Menschen ist antastbar" (εκδ. Wagenbach, Βερολίνο 1980). Ανθολόγηση δημοσιογραφικών κειμένων της Μάινχοφ της περιόδου 1959-1969.

Μπόμυ Μπάουμαν "Πώς άρχισαν όλα" (μετάφραση Κώστα Σκιδάλη, εκδ. Ελεύθερος Τύπος, Αθήνα 1986). Η ανατρεπτική κουλτούρα στο νεολαιίστικο κίνημα του Βερολίνου στα τέλη του '60. Το πέρασμα στη βία και την παρανομία.

ΚΓΜΔ "Καμπάνια ενάντια στο 'μοντέλο Γερμανία'" (εκδ. Λυσιστράτη, Αθήνα 1978). Μπροσούρα με στοιχεία για την περίοδο 1976-77 στη Γερμανία.

ΔΕΙΤΕ

Ουλρίκε Μαρί Μάινχοφ (Ulrike Marie Meinhof) του Τίμωνα Κουλμάση (1994). Βιογραφικό πορτρέτο της Μάινχοφ με έμφαση κυρίως στη σκιαγράφηση της προσωπικότητας και του κοινωνικού της περίγυρου πριν από το πέρασμα στην ένοπλη πάλη. Ματιά οικογενειακή και ως εκ τούτου ενδιαφέρουσα, αλλά χωρίς ιδιαίτερες πολιτικές αξιώσεις.

Μπάαντερ - Μάινχοφ, τα λευκά κελιά (Stammheim) του Ράινχαρντ Χάουφ (1986). Κινηματογραφική αναπαράσταση της δίκης των πρωτεργατών της RAF, με έμφαση στις εσωτερικές τριβές μεταξύ των κατηγορουμένων και προκατασκευασμένα συμπεράσματα. Πιο ενδιαφέρον το φινάλε με τα πραγματικά πλάνα από την κηδεία της Μάινχοφ.

Η τρίτη γενιά (Die dritte Generation) του Ράινερ Βέρνερ Φασμπίντερ (1979). Το αδιέξοδο της RAF μέσα από την ειρωνική ματιά του γνωστού γερμανού σκηνοθέτη, επικεντρωμένη όπως πάντα στις προσωπικές σχέσεις των ανθρώπων.

Η χαμένη τιμή της Καταρίνα Μπλούμ (Die verlorene Ehre der Katarina Blum) του Φόλκερ Σλέντορφ (1975). Η αντιτρομοκρατική υστερία στη Δ. Γερμανία του '70 και οι επιπτώσεις της στη ζωή των απλών ανθρώπων. Ταινία βασισμένη στο ομώνυμο βιβλίο του Χ. Μπελ.